

References

1. **Akimova M.K., Kozlova V.T.** (2013). *Psychophysiological characteristics of the individuality of students. Recording and correction*. M.: ACADEMIA, 157 p. (In Russian).
2. **Elkonin D.B.** (1974). Addressing the problem of periodization of mental development in childhood. *Voprosy psikhologii -Psychology issues*, no.4, pp.37-56 (In Russian).
3. **Ilyin E.P.** (2012). *Differential psychophysiology*. St. Petersburg: PITER. 464 p. (in Russian).
4. **Klimov E.A.** (1988). *Introduction to psychology of labor*. Moscow: Moscow University Publ. 198p. (In Russian).
5. **Klimov E.A.** (1969). *Individual working style depending on typological characteristics of the nervous system: Addressing the psychological foundations of a scientific organization of labor, teaching, sports*. Kazan': Kazan' University Publ. 278 p. (In Russian).
6. **Leont'ev A.N.** (1975). *Activity, consciousness, personality*. M.: Politizdat. 304 p. (In Russian).
7. **Merlin V.S.** (1986). *Essay on integral studies of individuality*. M.: Prosveschenie. 254 p. (In Russian).
8. **Khokhlina O.P.** (2018). *Psychological and pedagogical foundations of the correctional orientation of labor education of students with intellectual disabilities*. Kyiv: Ped. Dumka. 242 p. (In Ukrainian).
9. **Khokhlina O.P.** (2018). Formation of activity in the process of labor training of the primary school students *Pochatkova shkola – Primary School*, no.8, pp.51-52 (In Ukrainian).

Дата відправлення статті 20.02.2020 р.

УДК 37.091.64-056.313(477)«19»

DOI 10.32626/2413-2578.2020-16.278-289

Л.Г. Чепурна

chepurnal@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-0799-8996>

ВНЕСОК К.М. ТУРЧИНСЬКОЇ В РОЗВИТОК ВІТЧИЗНЯНОЇ КОРЕКЦІЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Відомості про автора: Чепурна Людмила Георгіївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психокорекційної педагогіки Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, Київ, Україна. У колі наукових інтересів: становлення та розвиток навчальної книги для дітей з інтелектуальними порушеннями. E-mail: chepurnal@gmail.com

Contact: Chepurna Liudmyla, PhD of pedagogy, associate professor of the department of psychocorrectional pedagogy National Pedagogical Dragomanov University, Kiev, Ukraine. Academic interests: formation and

development of a textbook for children with intellectual disabilities. E-mail: chepurnal@gmail.com

Відомості про наявність друкованих статей. 1. Чепурна Л.Г. Тенденції розвитку підручникотворення для дітей з інтелектуальними порушеннями в Україні (XX століття) // Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць: Вип.13 Кам'янець-Подільський, 2019. С.292-302. **2. Чепурна Л.Г.** Розвиток корекційної складової змісту підручників для дітей з інтелектуальними порушеннями в Україні // Науковий часопис НПУ ім. М.П.Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія: Вип. 37. Київ, 2019. С.135-141.

Чепурна Л.Г. Внесок К.М. Турчинської у розвиток вітчизняної корекційної педагогіки. У статті розкрито життєвий і науково-творчий шлях відомого вченого-дефектолога, кандидата педагогічних наук, доцента кафедри олігофренопедагогіки КДПІ імені О.М. Горького (нині – НПУ імені М.П. Драгоманова), ім'я якої відоме і за межами України – Клавдії Михайлівни Турчинської. Зазначено, що своєю плідною науковою діяльністю вона внесла значний вклад у становлення та розвиток вітчизняної дефектологічної науки та практики, створивши міцний фундамент для сучасної корекційної педагогіки. У статті прослідковується розвиток теорії психокорекційної педагогіки та тенденції становлення системи корекційного навчання і виховання дітей з особливостями психофізичного розвитку у XX столітті. Наголошено на актуальності впровадження професійно-трудового навчання у спеціальних школах для дітей з інтелектуальними порушеннями. Висвітлено хронологію її наукових досліджень. Визначені етапи наукового шляху К.М. Турчинської в галузі теорії і практики олігофренопедагогіки. З'ясовано науково-практичну цінність її наукових досягнень та внесок у розвиток вітчизняної спеціальної освіти. Представлено К.М. Турчинську як видатного вченого, яка виховала плеяду науковців-дефектологів, відданих своїй справі. Відзначено, що її наукова спадщина характеризується високим професіоналізмом та актуальністю на сучасному етапі.

Ключові слова: К.М. Турчинська, олігофренопедагогіка, спеціальна освіта, професійно-трудове навчання, діти з інтелектуальними порушеннями, етапи.

Чепурна Л.Г. Вклад К.М. Турчинской в развитие отечественной коррекционной педагогики. В статье раскрыт жизненный и научно-творческий путь известного ученого-дефектолога, кандидата педагогических наук, доцента кафедры олигофренопедагогтики КДПИ имени О.М. Горького (ныне – НПУ имени М.П. Драгоманова), имя которой известно и за пределами Украины – Клавдии Михайловны Турчинской. Отмечено, что своей плодотворной научной деятельностью

она внесла существенный вклад в становление и развитие отечественной дефектологической науки и практики, создав крепкий фундамент для современной коррекционной педагогики. В статье отслеживается развитие теории психокоррекционной педагогики и тенденции становления системы специального обучения и воспитания детей с особенностями психофизического развития в XX столетии. Акцентируется внимание на актуальности внедрения профессионально-трудового обучения в специальных школах для детей с интеллектуальными нарушениями. Отображено хронологию ее научных исследований. Определены этапы научного пути К.М. Турчинской в области теории и практики олигофренопедагогики. Определены научно-практическая ценность ее научных достижений и вклад в развитие отечественного специального образования. Представлено К.М. Турчинскую как выдающегося ученого, которая воспитала плеяду ученых-дефектологов, преданных своему делу. Отмечено, что ее научное наследие характеризуется высоким профессионализмом и актуальностью на современном этапе.

Ключевые слова: К.М. Турчинская, олигофренопедагогика, специальное образование, профессионально-трудовое обучение, дети с интеллектуальными нарушениями, этапы.

Chepurna L. The contribution of K.M. Turchinska to the development of national correctional pedagogy. The life, scientific and creative path of the well-known scientist-defectologist, candidate of pedagogical sciences, associate professor of the department of oligophrenopedagogy of the Gorky State Pedagogical University (now – M.P. Dragomanov NPU), whose name is known outside of Ukraine – Claudia Mykhailivna Turchynska, are depicted. It is stated, that through her fruitful scientific activity she has made a significant contribution to the formation and development of the national defectological science and practice, creating a solid foundation for modern correctional pedagogy. The article traces the development of the theory of psychocorrectional pedagogy and the tendency of formation of the system of special education and upbringing of children with peculiarities of psychophysical development in the XX century in Ukraine. Scientific interests of K.M. Turchynska are highlighted. The importance of implementing of vocational and labor training in special schools for children with intellectual disabilities is emphasized. The chronology of her scientific researches is elucidated. The scientific achievements are analyzed and the stages of the scientific path of K.M. Turchinska in the field of theory and practice of oligophrenopedagogy are determined. It is emphasized that the analysis and objective coverage of the historical aspect, the use of the knowledge of the national defectology science and practice are the basis for the further development of the Ukrainian system of special education. It is noted that for the first time in the history of not only Ukrainian but also Soviet defectology, Claudia Mykhailivna initiated the opening of a new specialty for pedagogical institutes of that time 211. “Defectology. Oligophrenopedagogy and Labor”. The

scientific and practical value of her scientific achievements and contribution to the development of national special education have been determined. The content of school textbooks for the education of children with intellectual disabilities, authored by K.M. Turchinska, is analyzed. It is determined that students of special schools of Ukraine have been studying these textbooks for many years. K.M. Turchinska is introduced as a distinguished scientist who brought up a galaxy of scientists-defectologists, dedicated to their job. It is noted that her scientific heritage is characterized by high professionalism and relevance at the present stage.

Key words: K.M. Turchynska, oligophrenopedagogy, special education, professional and labor training, children with intellectual disabilities, stages.

Постановка проблеми. Вивчення досвіду роботи кращих дефектологів минулого допоможе зрозуміти особливості підходів до організації навчання дітей з інтелектуальними порушеннями на різних етапах розвитку дефектологічної науки. Проблема розвитку спеціальної освіти в Україні є доволі актуальною на сучасному етапі, у зв'язку з розвитком інклюзивного навчання таких дітей. Дослідження наукової спадщини вчених-дефектологів сприятиме розширенню та поглибленню знань щодо підходів до навчання та виховання дітей з інтелектуальними порушеннями. Внесок К.М. Турчинської характеризується високим професіоналізмом та актуальністю, оскільки впровадження професійно-трудового навчання у спеціальних школах є надзвичайно важливим.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових досліджень свідчить, що в історії української олігофренопедагогіки ХХ століття є багато наукових праць присвячених різним аспектам розвитку навчання та виховання дітей з інтелектуальними порушеннями (В. Бондар [1], В. Золотоверх [1], К. Турчинська [3] та ін.). Однак на сьогодні немає цілісного історико-педагогічного дослідження, в якому б розглядався внесок К.М. Турчинської в розвиток спеціальної освіти в Україні.

Мета. Розкрити життєвий і науково-творчий шлях відомого вченого-дефектолога К.М. Турчинської з метою визначення науково-практичної цінності її наукових досягнень та внесок у розвиток вітчизняної корекційної педагогіки.

Виклад основного матеріалу. Клавдія Михайлівна Турчинська – відомий вчений-дефектолог, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри олігофренопедагогіки, ім'я якої відоме за межами України. Її працями користуються і зараз, тому що вони як ніколи є актуальними. Своєю плідною науковою діяльністю вона внесла значний вклад у становлення та розвиток вітчизняної дефектологічної науки та практики. Наукова спадщина Клавдії Михайлівни зумовлена наполегливістю, високим професіоналізмом, великою любов'ю до своєї справи.

Клавдія Михайлівна Турчинська народилася 1 січня 1924 року в селі Рублівка Кременчуцького району Полтавської області у родині вчителя-

дефектолога – Михайла Ємельяненка, який перший в історії української дефектології розробив «Буквар» для навчання дітей з інтелектуальними порушеннями.

Після закінчення школи у 1943-1944 роках Клавдія Михайлівна працювала бібліотекарем у спеціальній школі міста Кременчука, згодом її переводять на посаду вчителя. Завдяки своїм здібностям і досягненням у педагогічній роботі, вже на початку педагогічної діяльності яскраво виявилися властиві Клавдії Михайлівні організаторські здібності, педагогічна майстерність, любов до дітей. Згодом вона обіймає посаду завуча цієї ж школи (1944-1951 рр.).

У 1948 році вона вступила на дефектологічний факультет Київського державного педагогічного інституту імені О.М. Горького (далі – КДПІ). Навчаючись в інституті, Клавдія Михайлівна старанно вивчала педагогічні науки, відвідувала науковий гурток, була однією з кращих студенток факультету. Після закінчення інституту в 1953 році за рішенням Державної екзаменаційної комісії КДПІ Клавдія Михайлівна отримує диплом з відзнакою і кваліфікацію «Викладач природознавства і географії в середній та спеціальній школі».

У 1951 р. Клавдія Михайлівна переїхала до міста Миргород Полтавської області, де вона з 1951 р. по 1952 р. працювала вчителем школи глухих. За наполегливу роботу, значні здобутки на педагогічній ниві та велику любов до педагогіки у 1951 р. К.М. Турчинська була призначена на посаду заступника директора школи (с. Козаровичі Київської області), на якій вона працювала до 1954 р.

У 1954 р. К.М. Турчинська вступила до аспірантури при кафедрі спеціальної педагогіки Київського державного педагогічного інституту імені О.М. Горького.

Свою науково-педагогічну роботу Клавдія Михайлівна розпочинає після закінчення аспірантури. 23 липня 1957 р. вона була призначена викладачем кафедри спеціальної педагогіки КДПІ імені О.М. Горького. Це започаткувало нову сторінку її життя – педагогічну діяльність на дефектологічному факультеті цього ж інституту.

З перших років своєї викладацької діяльності на дефектологічному факультеті вона брала активну участь у розбудові вищої дефектологічної освіти. Під її керівництвом проводилася плідна науково-методична робота з розвитку та вдосконалення системи трудового навчання і виховання дітей з інтелектуальними порушеннями, розроблялися нові навчальні плани, типові навчальні програми, методичні листи.

На початку своєї науково-педагогічної діяльності в розроблених нею методичних листах висвітлювались завдання, що стояли перед спеціальними навчальними закладами щодо організації навчально-виховної роботи для здійснення максимальної корекції недоліків розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями та підготовки їх до самостійної трудової діяльності. Вона обґрунтувала, що уроки ручної праці в

початкових класах для дітей з інтелектуальними порушеннями є першим і дуже важливим етапом в системі професійно-трудової підготовки учнів спеціальних навчальних закладів. Вказуючи, що при організації трудового навчання дітей цієї категорії__необхідно враховувати їх психічні особливості, зокрема, такі як інертність, пасивність при засвоєнні знань та умінь, косність, неточність в засвоєнні нового матеріалу, уповільнений темп запам'ятовування тощо. При роботі з різними матеріалами (глиною, пластиліном, папером, картоном, тканиною) вона визначила певні форми роботи, які сприяли подоланню або компенсації цих недоліків. Одним із головних завдань уроків даного типу вона бачила у формуванні в учнів загальнотрудових умінь і навичок, а саме: орієнтація в завданні, планування роботи, самоконтроль, звіт про виконання. Сформовані такі вміння і навички мали велике значення для ефективного здійснення ними трудової діяльності. В розроблених методичних рекомендаціях розкриті проблеми використання ефективних засобів активізації навчального процесу на уроках ручної праці в спеціальній загальноосвітній школі, проблем організації, планування, методики проведення уроків з ручної праці з урахуванням особливостей формування трудових умінь і навичок у дітей цієї категорії. К.М. Турчинська вказувала на важливість застосування репродуктивного та конструктивного методів, спеціальних, додаткових прийомів, форм роботи, спрямованих на подолання та корекцію порушень психічного розвитку дітей у процесі виконання на уроках ручної праці різних практичних завдань з використанням різних матеріалів (глини, пластиліну, природних матеріалів, паперу, картону, тканини тощо). В основу відбору практичних завдань кладалися дидактичні принципи доступності та наступності в навчанні. Пропоновані учням завдання створювали умови для тренування і закріплення навички. Кожне наступне завдання включало елементи попереднього дещо в ускладненому вигляді. А застосування такого важливого прийому роботи як словесний звіт, що практикувався вже з 1 класу дозволяв перевіряти ступінь усвідомлення учнями трудових операцій.

У 1964 р. Клавдія Михайлівна Турчинська захистила кандидатську дисертацію на тему «Активізація діяльності розумово відсталих учнів на уроках ручної праці в допоміжній школі», в якій розкрила стан трудової підготовки учнів молодших класів, дослідила і проаналізувала особливості організації навчального процесу на уроках ручної праці, визначила фактори, які впливають на активність пізнавальної діяльності та результативність засвоєння знань, умінь і навичок, а також на загальний розвиток дітей, які мають інтелектуальні порушення.

25 вересня 1965 р. вона була призначена на посаду завідувача кафедри олігофренопедагогіки, а невдовзі – 30 листопада 1965 р. – була призначена деканом дефектологічного факультету Київського педагогічного інституту імені О.М. Горького і одночасно обіймала посаду завідувача кафедри. Наукові інтереси Клавдії Михайлівни Турчинської

досить широкі, про що свідчить різноманітність визначених нею для подальшого дослідження наукових проблем:

- вивчення закономірностей та особливостей фізичного і психічного розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями з метою виявлення професійної придатності та визначення потенційних можливостей їхнього розвитку;
- визначення особливостей спеціально організованого процесу профорієнтації осіб з інтелектуальними порушеннями;
- розробка наукових основ принципів, змісту, методів, організаційних форм профорієнтаційної роботи в допоміжній школі;
- розробка засобів удосконалення підготовки осіб з інтелектуальними порушеннями до самостійного життя та трудової діяльності.

Аналізуючи наукові досягнення К.М. Турчинської в галузі теорії і практики олігофренопедагогіки, її творчий шлях як науковця можна умовно розділити на 2 етапи.

На першому етапі вона переважно займалася аналізом історико-педагогічних аспектів дефектологічної науки та педагогіки вищої школи. В своїх дослідженнях Клавдія Михайлівна підкреслювала вагомість вивчення історії олігофренопедагогіки для підготовки фахівців-дефектологів. Бо саме знання історії розвитку теорії і практики дефектології, на її думку, допоможуть вивчити, проаналізувати та удосконалити сучасну систему і методику навчання та виховання дітей з інтелектуальними порушеннями, а також сприятимуть кваліфікованому аналізу проблем, що мали місце в історії дефектології та уникати їх на подальшому етапі розвитку теорії та практики дефектології. У цьому контексті вона зазначала, що вивчення історичного досвіду роботи кращих дефектологів минулого допоможе зрозуміти специфіку роботи вчителя-дефектолога та матиме важливе значення для формування особистості майбутніх фахівців.

К.М. Турчинській належить низка ґрунтовних історико-педагогічних досліджень, що за своєю актуальністю у 60-70 роках ХХ століття були досить сміливими поглядами на минуле вітчизняної педагогіки. Так, зокрема, у своїх лекціях вона завжди акцентувала увагу на важливості наукової спадщини Л.С. Виготського, праці якого в той час були недоступними для користування фахівцями галузей в психології, фізіології, дефектології та інших споріднених науках, вважаючи його видатним ученим та одним із засновників дефектологічної науки в колишньому СРСР. Окрім того, Клавдія Михайлівна бачила у педології не тільки недоліки у тлумаченні поняття «розумова відсталість», а й високо оцінювала роль і значущість всебічного вивчення особливостей психічного розвитку дітей та врахування їх у навчанні за спеціально розробленими тестовими методиками.

Особливим її надбанням, що увійшло яскравою сторінкою в історію «Дефектології» як наукової галузі, є організація підготовки вчителів праці для спеціальних загальноосвітніх шкіл. Реалізації цієї ідеї передувала

активна участь Клавдії Михайлівни у міжнародних та всеукраїнських наукових сесіях, симпозиумах, конференціях, науково-практичних семінарах. Її доповіді, виступи, лекції, численні консультації відрізнялися компетентністю змістовністю, інноваційними підходами до розв'язання проблем навчання та виховання дітей з інтелектуальними порушеннями. К.М. Турчинська була організатором і сама брала активну участь в організації та проведенні курсів підвищення кваліфікації працівників спеціальних шкіл і, зокрема, вчителів праці та методистів з виховної роботи.

Вперше в історії не тільки української, а й радянської дефектології Клавдія Михайлівна була ініціатором відкриття нової на той час спеціальності для педагогічних інститутів 211. «Дефектологія. Олігофренопедагогіка і праця». За цією спеціальністю студенти-випускники одержували кваліфікацію «Вчитель професійно-трудового навчання в допоміжній школі. Методист з виховної роботи».

Навчально-методичну роботу К.М. Турчинська органічно поєднувала з науковою діяльністю. За її посібниками і науковими статтями навчалися студенти-дефектологи, а її наукові розробки завжди привертала увагу фахівців-дефектологів. Клавдія Михайлівна також була автором шкільних підручників для навчання дітей з інтелектуальними порушеннями. За її підручниками навчалися учні спеціальних шкіл України протягом багатьох років.

Серед вітчизняних підручників з читання для навчання дітей з інтелектуальними порушеннями, автором яких була К.М. Турчинська, особливо потрібно відмітити «Читанку» для 6 класу допоміжної школи видану в 1970 роках ХХ століття видавництвом «Радянська школа», яка перевидавалася п'ять разів. Цей підручник містить систематизований виклад навчального матеріалу, що відповідає діючій навчальній програмі з даного предмету, а також вимогам і можливостям учнів спеціальної школи. В основу підручника покладено вихідні положення українознавства: етнос, історія, культура, природа, екологія України. Науковий підхід і творчість автора проявилися в підборі текстового матеріалу, що відображає загальнолюдські цінності, а саме: любов до людини, доброту, милосердя, чесність, працелюбність, бережливе ставлення до природи. Навчальний матеріал підручника сприяв формуванню системи знань з питань морального виховання громадянина держави, розуміння ним загальнолюдських цінностей через призму національної культури. Методичний апарат підручника спрямований на розвиток логічного мислення учнів. Як засвідчив досвід у процесі роботи з підручником вчителю легко спрямовувати діяльність дітей на набуття ними навчальних вмінь та навичок, зокрема, аналізувати, співставляти, порівнювати та узагальнювати матеріал відповідно до теми та основної думки оповідання, вчити логічно, композиційно завершено будувати свої висловлювання. Широко представлені на сторінках підручника тексти різних типів

мовлення, таких як розповідь, опис, роздум. Після окремих текстів влучно підібрані прислів'я, загадки, невеликі за об'ємом оповідання-повчання на морально-етичні теми.

На початку 70 років починається другий етап – нова віха у науково-педагогічній діяльності Клавдії Михайлівни Турчинської. Її дослідження спрямовані на пошук раціональних форм організації трудового навчання і виховання учнів спеціальних загальноосвітніх шкіл. Так, у січні 1971 р. вона брала участь у конференції з удосконалення методів дослідження в спеціальній педагогіці і психології і виступила з доповіддю «К вопросу об использовании психолого-физиологических приемов исследования профессиональной пригодности».

На IV науковій сесії з дефектології (1971р.) в Москві, що була присвячена аналізу стану досліджень у вивченні, навчанні і трудовій підготовці дітей з порушеннями інтелектуального і фізичного розвитку, Клавдія Михайлівна виступала з доповіддю «Вопросы трудоустройства выпускников вспомогательной школы», де вона вказала, що першочергового значення в теорії олігофренопедагогіки набуло питання про підготовку дітей з інтелектуальними порушеннями до самостійної трудової діяльності. І для успішного оволодіння професією потрібно, щоб психологічний профіль особистості оптимально відповідав профілю професії. В дослідженні були визначені трудові спеціальності запроваджені в спеціальних школах для дітей з інтелектуальними порушеннями, стан працевлаштування випускників за кожною спеціальністю, на скільки враховуються психофізіологічні особливості учнів при здійсненні професійної орієнтації, класифікації та відбір учнів до груп профнавчання, загальна соціальна підготовка учнів в таких школах.

На черговій конференції, що проводилася у Москві з 28 по 30 березня 1972 р. Клавдія Михайлівна доповіла про стан практики працевлаштування випускників допоміжних шкіл України.

Згодом ця проблема була розкрита у статтях «Социально-трудовая адаптация учащихся вспомогательных школ Украины» та «Про роль психологічного фактора у розв'язанні проблеми працевлаштування випускників допоміжних шкіл», в яких Клавдія Михайлівна детально розкрила результати дослідження, спрямовані на вивчення стану підготовки учнів до самостійного трудового життя. Дослідженням було охоплено 115 допоміжних шкіл України з метою вивчення досвіду працевлаштування випускників допоміжних шкіл [2].

Здобуті дані засвідчили, що в допоміжних школах України вже склалася певна система трудового навчання учнів. К.М. Турчинська створила умови для поступового вивчення психологічного профілю особистості учня, що є необхідною основою профвідбору. Найпоширенішими у практиці професійної підготовки дітей з інтелектуальними порушеннями є такі спеціальності як столяр, кравець,

працівник сільського господарства та ін. Але існуюча практика професійно-трудового навчання дітей з інтелектуальними порушеннями в Україні не забезпечувала необхідних умов для ефективної підготовки їх до самостійної трудової діяльності.

Успіх соціально-трудової адаптації дітей з інтелектуальними порушеннями, за її визначенням, залежав від вдалого, обґрунтованого науково-теоретичного відбору їх у профільні групи навчання [3].

Клавдія Михайлівна Турчинська проаналізувала особливості професійних інтересів учнів спеціальних ПТУ для професійного вдосконалення випускників допоміжних шкіл України, а також вивчила та узагальнила досвід багатьох спеціальних шкіл в галузі теорії і практики трудового навчання. У 1976 р. за матеріалами наукового дослідження у видавництві «Радянська школа» вийшла з друку монографія К.М. Турчинської на тему: «Профорієнтація во вспомогательной школе». У ній викладені питання теорії профорієнтації і профвідбору як важливої психолого-педагогічної і соціальної проблеми та представлений матеріал спеціального дослідження методики організації профорієнтаційної роботи в спеціальній школі. В роботі автор зазначила та обґрунтувала умови, які сприяють удосконаленню такої роботи в спеціальній школі для дітей з інтелектуальними порушеннями. Вона визначила мету, форми, розкрила зміст профорієнтаційної роботи та визначила послідовність реалізації етапів професійної орієнтації учнів спеціальних шкіл відповідно до рівня їх трудової підготовки. Акцентувала увагу, що профорієнтаційна робота серед учнів спеціальних шкіл для дітей з інтелектуальними порушеннями повинна проводитися протягом всього періоду навчання в школі починаючи з першого класу. Одним з важливих етапів К.М. Турчинська визначила профорієнтаційну роботу в період загальнотехнічної підготовки учнів, етап, який дозволить вирішити проблему соціально-трудової реабілітації дітей з інтелектуальними порушеннями, готувати їх до більш правильного професійного визначення [4].

Матеріал, опублікований у монографії, не втратив своєї актуальності і на сучасному етапі. Він як цінне надбання теоретичних знань з олігофренопедагогіки і практичного його втілення в роботу допоміжних шкіл використовується студентами, аспірантами, вчителями спеціальних шкіл у наукових роботах, програмах, навчальних посібниках з трудового навчання і виховання дітей з інтелектуальними порушеннями. Монографія підготовлена за матеріалами докторської дисертації «Основи професійної підготовки розумово відсталих учнів».

За сумлінну педагогічну і наукову працю, за активну громадську діяльність К.М. Турчинська була нагороджена медаллю «За доблесну працю» до 100 річчя від дня народження В.І. Леніна, медаллю імені А.С. Макаренка, нагрудним знаком «Відмінник народної освіти».

Як декан дефектологічного факультету та досвідчений викладач

Клавдія Михайлівна виховала багато науковців в галузі української корекційної педагогіки, серед яких: академіки НАПН України В.І. Бондар, І.Д. Бех, В.В. Засенко, С.Д. Максименко, В.М. Синьов, вчені-дефектологи Л.С. Вавіна, І.П. Колесник, М.З. Кот, Н.П. Кравець, К.В. Луцько, Є.П. Синьова, В.Є. Турчинська, М.К. Шеремет, державні та громадські діячі – Г.Д. Максименко, Г.С. Гришко, В.А. Львовчкін та багато інших науковців, вчителів та вихователів спеціальних навчальних закладів, серце яких віддане дефектології.

Підсумком багаторічної наукової праці К.М. Турчинської стала підготовлена до захисту докторська дисертація. Але 16 грудня 1976 р. Клавдія Михайлівна Турчинська трагічно загинула в авіакатастрофі.

Праці К.М.Турчинської:

Турчинская К.М. Активизация учебного процесса на уроках ручного труда во вспомогательной школе: автореф. дисс. канд. пед. наук: 13.00.03. / Клавдия Михайловна Турчинская. М.,1964, 20 с.

Турчинская К.М. История олигофренопедагогтики: программа для дефектологических факультетов педагогических институтов / Клавдия Михайловна Турчинская. К.: Радянська школа,1960.

Турчинская К.М. Психология умственно отсталого ребенка: программа для дефектологических факультетов педагогических институтов / Клавдия Михайловна Турчинская. К.: Радянська школа, 1960.

Турчинська К.М. Ручна праця в допоміжній школі: методичний лист / Клавдія Михайлівна Турчинська. К.: Радянська школа, 1962

Турчинська К.М. Ліплення на уроках ручної праці в допоміжній школі: методичний лист / Клавдія Михайлівна Турчинська. К.: Радянська школа, 1963.

Турчинська К.М. Робота з папером і картоном на уроках ручної праці в допоміжній школі: методичний лист / Клавдія Михайлівна Турчинська. К.: Радянська школа, 1964.

Турчинська К.М. Активізація навчального процесу на уроках ручної праці в допоміжній школі: Питання дефектології, вип.2. К., 1966, С. 29-37.

Турчинська К.М. Особливості формування характеру розумово відсталих дітей: методичний лист / Клавдія Михайлівна Турчинська. К.: Радянська школа, 1966.

Турчинська К.М. Робота з тканиною і деревом на уроках ручної праці в допоміжній школі: методичний лист / Клавдія Михайлівна Турчинська. К.: Радянська школа, 1967, 40 с.

Турчинська К.М. Історія олигофренопедагогіки: методичний посібник для студентів заочників / Клавдія Михайлівна Турчинська. Одеса: Учбово-методичний кабінет заочної освіти Міністерства освіти УРСР, 1969, 70 с.

Турчинська К.М. Про роль психологічного фактора у розв'язанні проблеми трудовлаштування випускників допоміжних шкіл / Клавдія Михайлівна Турчинська. К.: Методичні розробки питань навчання, виховання і корекційної роботи в спеціальних школах. Ч 1, 1972.

Турчинская К.М. Социально-трудовая адаптация учащихся вспомогательных школ Украины // Дефектология. № 6. 1972. С.55-57.

Турчинская К.М. Профориентация во вспомогательной школе: монография Клавдия Михайловна Турчинская. К.: Радянська школа, 1976, 128 с.

Турчинська К.М. Читанка: підручник для 6 класу допоміжної школи / Клавдія Михайлівна Турчинська. К.: Радянська школа, 1991. 176 с.

Висновки. Отже, життєвий і науково-творчий шлях відомого вченого-дефектолога К.М. Турчинської характеризувався своєю плідною науковою діяльністю. Вона внесла значний вклад у становлення та розвиток вітчизняної дефектологічної науки та практики, створивши міцний фундамент для сучасної корекційної педагогіки. У своїх дослідженнях Клавдія Михайлівна наголосила на актуальності впровадження професійно-трудового навчання у спеціальних школах для дітей з інтелектуальними порушеннями. Вперше в історії не тільки української, а й радянської дефектології вона була ініціатором відкриття нової на той час спеціальності для педагогічних інститутів 211. «Дефектологія. Олігофренопедагогіка і праця». К.М. Турчинська виховала плеяду науковців-дефектологів, відданих своїй справі. Її наукова спадщина характеризується високим професіоналізмом та актуальністю на сучасному етапі, а використання цих напрацювань є основою для подальшої розбудови української системи спеціальної освіти.

Бібліографія

1. Бондар В.І., Золотоверх, В.В. (2007). Історія олігофренопедагогіки. Київ: Знання. **2. Турчинська К.М.** (1972). Про роль психологічного фактора у розв'язанні проблеми трудовлаштування випускників допоміжних шкіл. *Методичні розробки з питань навчання, виховання і корекційної роботи в спеціальних школах, Ч.1.* Київ. **3. Турчинська К.М.** (1976). Профориентация во вспомогательной школе. Київ: Радянська школа. **4. Турчинская К.М.** (1972). Социально-трудовая адаптация учащихся вспомогательных школ Украины. *Журнал «Дефектология», 6, 55-57.*

References

1. Bondar V.I., Zolotoverh, V.V. (2007). Istoriya oligofrenopedagogiky. Kyiv: Znannya. [in Ukrainian].; **2. Turchynska K.M.** (1972). Pro rol psychologichnogo faktora u rozvyazanni problemy trudovlashtuvannya vypusknykiv dopomizhnyh shkil. *Metodychni rozrobky z pytan navchannya, vyhovannya i korekciynoyi roboty v specialnyh shkolah, Ch.1.* Kyiv. [in Ukrainian]. **3. Turchynska K.M.** (1976). Proforientacyya vo vspomogatelnoj shkole. Kyiv: Radyanska shkola [in Russian]. **4. Turchynskaya K.M.** (1972). Socyально-trudovaya adaptacyya uchashchyhsya vspomogatelnyh shkol Ukrainy. *Zhurnal «Defektologiya, 6, 55-57.* [in Russian].

Дата відправлення статті 18.02.2020 р.